

Ugdanti terpė: G. Canguilhemas, J. Dewey ir J. Korczak

Rūta Simutytė

Šiame pranešime toliau plėtojama terpės samprata ugdyme – darbas, pradėtas rengti įsitraukus į Terpių teorijos seminarus ir rengiant tekstą projekto kolektyvinei monografijai. Pranešime ginama tezė, kad terpės idėja, svarstoma kaip alternatyva aplinkos idėjai ugdyme, leidžia artikuliuoti tokią ugdymo sampratą, kurioje išlaikomas tikslingumas, būtinas ugdymo proceso struktūravimui, organizavimui ir tęstinumui, tačiau įgalina atsisakyti iš anksto pilnai determinuoti jo rezultatus. Pranešimo tezė grindžiama G. Canguilhemo gyvybinio normatyvumo samprata, pagal kurią norma nėra iš anksto duotas stabilus matas, bet laikinas gyvos būtybės ir jos terpės santykio rezultatas. Toks požiūris leidžia ugdymą conceptualizuoti kaip kryptingą, tačiau iš anksto savo rezultatų pilnai nedeterminuojantį procesą. Tokiu būdu ugdymas nebemąstomas kaip iš anksto numatyto subjekto formavimas, bet kaip normų perėmimo, steigimosi ir peržiūros laukas, kuriame nuokrypis nebūtinai suprantamas kaip taisytina klaida, bet ir kaip individualumo prielaida bei normatyvinės transformacijos galimybė.

Ši perspektyva leidžia naujai kelti demokratinio ugdymo klausimą. Demokratija šiuo požiūriu pasirodo ne kaip vienas iš ugdymo turinių ar ugdomų vertybių, bet kaip pati ugdymo forma – toks institucinio gyvenimo organizavimas, kuriame besimokantieji ne tik perima galiojančias normas, bet ir dalyvauja jas svarstant, keičiant bei kartu formuodami bendro gyvenimo sąlygas. Šiai problemai išskleisti sugretinami John Dewey ir Janusz Korczak kaip demokratinio ugdymo mąstytojai kurie, nepaisant vertybiškai artimų nuostatų ugdymo atžvilgiu, siūlo du skirtingus ugdančios terpės modelius. Dewey mokyklą mąsto kaip sąmoningai organizuojamą aplinką, skirtą ne tik ugdytinių tapsmui, bet ir socialiniam tęstinumui palaikyti, todėl jo ugdymo filosofijoje išryškėja įtampa tarp atviros žmogaus formavimosi galimybės ir iš anksto numatomo demokratinio idealo. Tuo tarpu Korczakas demokratiją įkurdina bendrame instituciniame gyvenime, kuriame normos, taisyklės ir autoritetas išlieka atviri deryboms pačių vaikų dalyvavimo dėka. Šių mąstytojų sugretinimas leidžia kelti klausimą, ar ugdanti terpė turėtų būti suprantama kaip instrumentalus ugdymo sąlygų organizavimo būdas, analogiškas aplinkos idėjai ugdyme, ar veikia kaip demokratinio gyvenimo forma, kurioje santykis su ugdytiniais išlieka atviras ir nėra iki galo determinuotas iš anksto.